

ŠTRUKTÚRA ČASOVÉHO FONDU OŠETROVATEĽA PRI BEZOPLÔTKOVOM PASIENKOVOM CHOVE JALOVÍC

J. Lietava

LIETAVA, J. (Výskumný ústav lúk a pasienkov, Banská Bystrica): *Štruktúra časového fondu ošetrovateľa pri bezoplôtkovom pasienkovom chove jalovíc*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 143-150.

Bezoplôtkový pasienkový chov jalovíc je extenzívnym chovom. Pracovný deň ošetrovateľa sa vymyká normatívnemu pracovnému fondu. Voľný čas zaberá len 1,3 % z celkového časového fondu. V záujme zvýšenia príťažlivosti tejto profesie pre mladých ľudí treba zvýšiť technickú úroveň práce a tým produktivitu práce, čím sa umožní presun časti pracovného času do času mimopracovného.

chov jalovíc; pracovný čas; mimopracovný čas; voľný čas

Potreba riešenia a sprogresívneho organizácie pasienkového chovu jalovíc zo sociálno-ekonomických hľadísk je podmienená dvoma skupinami príčin:

1. jednak skutočnosťou daného stavu,
2. jednak perspektívnymi úlohami kladenými na tento chov.

V súčasnosti sa ošetrovatelia jalovíc získavajú z roka na rok, najmä pre pasienkovú sezónu, s väčšími ťažkosťami. Z perspektívneho hľadiska potreba riešenia predmetného problému nadobúda na význame v dôsledku týchto skutočností:

a) podľa Komplexného programu rozvoja chovu hovädzieho dobytká v SSR (Plesník a kol. 1979) sa stavy hovädzieho dobytká, pochopteľne i jalovíc, budú naďalej zvyšovať;

b) štátny plán rozvoja chovu dobytká v ČSSR predpokladá u jalovíc určených na doplnenie stáda pasienkový odchov.

Súčasný stav v pasienkovom chove jalovíc je v prevažnej väčšine prípadov charakterizovaný tradičnou organizáciou práce, ktorá sa vyznačuje u ošetrovateľa každodennou prácou, neorganizovaným bezoplôtkovým pasiením a neustálou fyzickou prítomnosťou ošetrovateľa pri pasúcich sa zvieratách za každého počasia a v 2. a 3. pasienkovom pásme jeho prítomnosťou na pasienkovej jednotke dňom i nocou; práve pri pasienkovom chove sa prejavuje snaha, aby sa jalovice pásli prevažnú časť pasienkovej sezóny na vzdialenejších pasienkoch (bližšie a blízke prífarmové plochy ponechať na kosné využitie a na pasienie dojníc).

V tejto stati chceme poukázať na skutočnosť daného stavu, a to po stránke štruktúry spotreby časového fondu. Zmyslom článku je na základe uvedených faktov poukázať na nepriaznivý súčasný stav v tejto oblasti a upozorniť na nutnosť jeho riešenia.

MATERIÁL A METÓDA

Faktografický materiál sme získali z pasienkového hospodárstva JRD Blatnica, ktoré sa viazalo na dve pasienkové lokality:

a) lokalita pri farme (na jarné, čiastočne letné a jesenné pasenie) — 470–500 m n. m.;

b) lokalita na Krížnej (čiastočne letné pasenie), vysokohorské pasienky vzdialené od farmy 30–33 km, v nadmorskej výške 1100–1565 m.

Íšlo o bezoplôtkové pasenie, o jalovice s pripúšťaním, bez prikrmovania.

Počas pasienkovej sezóny na holi ošetrovateľ tam nielen pracoval, ale tiež býval (mal k dispozícii pastiersku kolibu). Jeho práca a život je určitým stereotypom tradičného pasienkárstva, aké je aj dnes v podhorských, ale najmä v horských oblastiach Slovenska.

Na získanie faktov sme použili časové snímky v rámci 24-hodinového časového fondu, interview a podnikové podklady. Vyplňovanie pozorovacích hárkov časomernými záznamami vlastných pracovných operácií, úkonov a dejov robil vybraný ošetrovateľ od mája do konca pasienkovej sezóny. Zásady a dátumy vyplňovania boli vopred s respondentom podrobne dohodnuté. Okrem toho bol riešiteľ dvakrát mesačne po dva dni s respondentom v osobnom styku, čo umožňovalo priebežnú kontrolu a overovanie samotným riešiteľom. Pripomíname, že spracovanie nasledovalo po sondážnom prieskume v piatich poľnohospodárskych podnikoch.

Spoľahlivosť údajov a typickosť pasienkového hospodárstva v rámci horskej oblasti rozhodla o tom, že typologické spracovanie sa viaže na ošetrovateľa JRD v Blatnici.

Na spracovanie získaného materiálu sme použili metódu analýzy, syntézy, verifikácie, metódu typologickú, výpočty indexov a koeficientov; údaje, ktoré odrážajú cyklicky sa opakujúce pracovné operácie, úkony a deje, sme taxatívne upravili do tabuliek.

Na základe rozdielnej pracovnej náročnosti sme celkovú pasienkovú sezónu rozdelili na tri obdobia: jarné, letné a jesenné.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Vzhľadom na to, že sa jedná o väčší počet rôznych konkrétnych činností a dejov, zaradili sme v záujme sprehľadnenia ekonomicky rovnorodé činnosti do väčších skupín — blokov. Pri zaraďovaní jednotlivých pracovných operácií, úkonov a dejov do príslušných blokov sme použili ekonomické hľadisko.

Takto sme dostali tri základné bloky:

Blok a) — pracovný čas na pracovné operácie, ktorý zahrnuje:

pasenie vrátane vyhánania a priháňania, prácu s hnojom a podstielanie, práce súvisiace s prikrmovaním, čistenie válovov na napájanie, napúšťanie vody do válovov, napájanie, zatváranie jalovíc do ohrady alebo maštale, značkovanie jalovíc v ruji, na insemináciu, vyrážanie a fixácia ja-

lovíc v ruji, prípravné práce na insemináciu, asistencia pri inseminácii, pripúšťanie, vozenie lizu, vozenie a rezanie slamy, počítanie jalovíc, ostatné pracovné činnosti.

Blok b) — mimopracovný čas nutný, ktorý zahrnuje: spánok, osobnú hygienu, obliekanie, stravovanie a s tým súvisiace úkony, cestu do práce a z práce, nákupy, rôzne domáce práce, ostatnú nutnú činnosť.

Blok c) — mimopracovný čas voľný, ktorý zahrnuje: čítanie (kníh a časopisov), sledovanie televízie, účasť na zábave, oddych, záujmovú činnosť, ostatný voľný čas.

Ak odhliadneme od vyplňovania pozorovacích hárkov, tak do bloku a) sme zoskupili 22 pracovných činností, do bloku b) 14 činností, resp. dejov a do bloku c) 5 činností, spolu 41 pracovných operácií, úkonov a dejov. Pripomíname, že ekonomické hľadisko pri typizácii nás viedlo k tomu, že spanie ako biologickú nevyhnutnosť sme zaradili do bloku b), aj keď zo sociologického hľadiska by patrilo do samostatnej časti mimopracovného času.

Množstvo času ošetrovateľa sme v tabuľkách vyčíslňovali postupne podľa činností, resp. dejov a podľa období, a to absolútne (v min) i relatívne (čo do štruktúry v %) — tab. I—III.

Z tabuliek vyplýva, že časove najnáročnejšou pracovnou operáciou je pasenie. So svojimi 688 min (vrátane vyhánania a priháňania) zaberá 83,3 % z odpracovaného času na pracovné operácie. To znamená, že už samotné pasenie čo do odpracovaného času spôsobuje prekročenie normatívneho pracovného fondu o 89,0 %. Normatívny denný pracovný fond sme vyčíslili pri 7-dňovom pracovnom týždni na 364 min (pri 6-dňovom pracovnom týždni by bol 425 min a pri 5-dňovom pracovnom týždni by bol 510 min). K tomu treba povedať, že pri bezoplôtkovom systéme pasenia musí byť ošetrovateľ pri stáde za každého počasia (chlad, dážď, búrky).

Ak vezmeme do úvahy celkove odpracovaný čas na pracovné operácie, tak blok a) činí v rámci 24-hodinového časového fondu v priemere 825 min, t. j. 57,3 %, teda viac ako polovicu celkového časového fondu. Tento odpracovaný čas znamená prekročenie normatívneho pracovného fondu o 126,6 %. Prekročenie ide na úkor mimopracovného času, a to najmä voľného času (blok c). Kým celkový mimopracovný čas sa na 24-hodinovom časovom fonde podieľa 42,7 %, podiel mimopracovného voľného času činil len 1,3 % (tab. II).

ZÁVERY

Získaný materiál svedčí o zaostávaní pasienkového chovu jalovíc, ktorý v podhorských a horských oblastiach Slovenska až na ojedinelé prípady je charakterizovaný tradičnou organizáciou práce, ktorá sa vyznačuje u ošetrovateľa každodennou prácou, pri pasení neustálou fyzickou prítomnosťou pri stáde za každého počasia, neúmernou dĺžkou pracovného dňa, ktorá sa vymyká normatívnemu pracovnému času. Ošetrovateľ počas pasienkovej sezóny môže okrem zárobku len málo vykonať v prospech rodiny.

I. Štruktúra 24-hodinového časového fondu ošetrovateľa (M. Klimas) pri pasienkovom chove jalovic (v min) — pasienkové hospodárstvo Krížna, JRD Blatnica — The structure of the 24-hour time fund of a cowman (M. Klimas) during the pasture rearing of heifers (min) — pasture management Krížna, Blatnica cooperative farm

Ukazovateľ	Priemerná spotreba času v min podľa období				Priemer za sezónu
	jar	leto		jeseň	
		pasenie			
		na prí- farmovom pasienku	na holi		
a) Pracovný čas na pracovné operácie					
1. Pravidelne sa opakujúce pracovné činnosti					
Pasenie (vrátane vyhánania a priháňania)	691	743	777	541	688
Práca s hnojom a podstielanie	45	60		35	35
Práce súvisiace s prikrmovaním	16	10	16	20	16
Kontrola a údržba el. oplôtkov					
Napájanie a s tým súvisiace úkony	15	15	18	17	16
Zatváranie jalovic do ohrady alebo maštale	13	12		14	10
Vyrážanie a zavretie jalovic v ruji do manipulačnej ohrady	60			20	20
Fixácia jalovic v ruji a asistencia pri inseminácii					
2. Nepravidelne sa vyskytujúce pracovné činnosti					
Vyskladňovanie a naskladňovanie jalovic					
Váženie jalovic					
Ošetrovanie chorých jalovic					
Ostatné pracovné činnosti	35	60	29	36	40
Blok a) spolu	875	900	840	683	825
b) Mimopracovný čas nutný					
Spánok	412	357	439	467	419
Osobná hygiena	20	26	17	29	23
Stravovanie	49	62	73	48	58
Cesta do práce a z práce	56	48		103	52
Nákupy	2			3	1
Domáce práce	8	4	4	19	9
Ostatná nutná činnosť	6	18	58	56	34
Blok b) spolu	553	515	591	725	596
Bloky a) + b) spolu	1428	1415	1431	1408	1421
c) Mimopracovný čas voľný					
Čítanie kníh	2	2	1	3	2
Sledovanie televízie	6	8		11	6
Zábava a záujmová činnosť					
Oddych		2	8	7	4
Ostatný voľný čas	4	13		11	7
Blok c) spolu	12	25	9	32	19
Bloky b) + c) spolu	565	540	600	757	615
Bloky a) + b) + c) spolu	1440	1440	1440	1440	1440

II. Štruktúra spotreby 24-hodinového časového fondu ošetrovateľa (M. Klimas) pri pasienkovom chove jalovic (v %) — pasienkové hospodárstvo Krížna, JRD Blatnica — The structure of the consumption of the 24-hour time fund of a cowman (M. Klimas) during the pasture rearing of heifers (%) — pasture management Krížna, Blatnica cooperative farm

Ukazovateľ	Pomeraná spotreba času podľa období (ČF = 100 %)				Pomerne hodnoty za sezónu v %
	jar	leto		jeseň	
		pasenie			
		na prí- farmovom pasienku	na holi		
a) Pracovný čas na pracovné operácie					
1. Pravidelne sa opakujúce pracovné činnosti					
Pasenie (vrátane vyhánania a priháňania)	48,1	51,6	53,9	37,5	47,8
Práca s hnojom a podstielanie	3,1	4,2		2,4	2,4
Práce súvisiace s prikrmovaním	1,1	0,7	1,1	1,4	1,1
Kontrola a údržba el. oplôtkov					
Napájanie a s tým súvisiace úkony	1,0	1,0	1,3	1,2	1,1
Zatváranie jalovic do ohrady alebo maštale	0,9	0,8		1,0	0,7
Vyrážanie a zavretie jalovic v ruji do manipulačnej ohrady	4,2			1,4	1,4
Fixácia jalovic v ruji a asistencia pri inseminácii					
2. Nepravidelne sa vyskytujúce pracovné operácie					
Vyskladňovanie a naskladňovanie jalovic					
Váženie jalovic					
Ošetrovanie chorých jalovic					
Ostatné pracovné činnosti	2,4	4,2	2,0	2,5	2,8
Blok a) spolu	60,8	62,5	58,3	47,4	57,3
b) Mimopracovný čas nutný					
Spánok	28,6	24,8	30,5	32,5	29,1
Osobná hygiena	1,4	1,8	1,2	2,0	1,6
Stravovanie	3,4	4,3	5,1	3,3	4,0
Cesta do práce a z práce	3,9	3,3		7,2	3,6
Nákupy	0,1			0,2	0,1
Domáce práce	0,6	0,3	0,3	1,3	0,6
Ostatná nutná činnosť	0,4	1,3	4,0	3,9	2,4
Blok b) spolu	38,4	35,8	41,1	50,4	41,4
Bloky a) + b) spolu	99,2	98,3	99,4	97,8	98,7
c) Mimopracovný čas voľný					
Čítanie kníh	0,1	0,1		0,2	0,1
Sledovanie televízie	0,4	0,6		0,8	0,4
Zábava a záujmová činnosť					
Oddych		0,1	0,6	0,4	0,3
Ostatný voľný čas	0,3	0,9		0,8	0,5
Blok c) spolu	0,8	1,7	0,6	2,2	1,3
Bloky b) + c) spolu	39,2	37,5	41,7	52,6	42,7
Bloky a) + b) + c) spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

III. Štruktúra spotreby časového fondu ošetrovateľa (M. Klimas) podľa jednotlivých blokov pri pasienkovom chove jalovic (v %) — pasienkové hospodárstvo Križna, JRD Blatnica — The structure of the consumption of the time fund of a cowman (M. Klimas) with respect to various blocks during the pasture rearing of heifers (%) — pasture management Križna, Blatnica cooperative farm

Ukazovateľ	Pomerná spotreba času podľa období (ČF jednot. blok = 100 %)				Pomerné hodnoty za sezónu v %
	jar	leto		jeseň	
		pasenie			
		na prí-farmovom pasienku	na holi		
a) Pracovný čas na pracovné operácie					
1. Pravidelne sa opakujúce pracovné činnosti					
Pasenie (vrátane vyhánania a priháňania)	79,0	82,5	92,5	79,2	83,3
Práca s hnojom a podstielanie	5,1	6,7		5,2	4,3
Práce súvisiace s prikrmovaním	1,8	1,1	1,9	2,9	1,9
Kontrola a údržba el. oplôtkov					
Napájanie a s tým súvisiace úkony	1,7	1,7	2,1	2,5	2,0
Zatváranie jalovic do ohrady alebo maštale	1,5	1,3		2,0	1,2
Vyrážanie a zavretie jalovic v ruji do manipulačnej ohrady	6,9			2,9	2,4
Fixácia jalovic v ruji a asistencia pri inseminácii					
2. Nepravidelne sa vyskytujúce pracovné činnosti					
Vyskladňovanie a naskladňovanie jalovic					
Váženie jalovic					
Ošetrovanie chorých jalovic					
Ostatné pracovné činnosti	4,0	6,7	3,5	5,3	4,9
Blok a) spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
b) Mimopracovný čas nutný					
Spánok	74,5	69,4	74,3	64,5	70,7
Osobná hygiena	3,6	5,0	2,9	4,0	3,9
Stravovanie	8,9	12,0	12,3	6,6	9,9
Cesta do práce a z práce	10,1	9,3		14,2	8,4
Nákupy	0,4			0,4	0,2
Domáce práce	1,4	0,8	0,7	2,6	1,4
Ostatná nutná činnosť	1,1	3,5	9,8	7,7	5,5
Blok b) spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
c) Mimopracovný čas voľný					
Čítanie kníh	16,7	8,0	11,1	9,4	11,3
Sledovanie televízie	50,0	32,0		34,3	29,1
Zábava a záujmová činnosť					
Oddych		8,0	88,9	21,9	29,7
Ostatný voľný čas	33,3	52,0		34,4	29,9
Blok c) spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Možno povedať, že dnešný celkový technicko-sociálny rámec ošetrovateľov je až na ojedinelé prípady rámcom sťažených pracovných a životných podmienok a dnešný pasienkový chov jalovíc vo väzbe s obhospodarovaním pasienkových porastov má väčšinou extenzívny charakter. Poslanie ošetrovateľa sa dnes vyčerpáva prevažne len vo funkcii púheho pastiera. Počas pasenia sa zvierat prakticky nič iné nerobí.

Sprogresívnenie pasienkového chovu jalovíc vyžaduje predovšetkým zvýšenie technickej a kvalifikačnej úrovne práce. Zvýšenie technickej vybavenosti práce treba sústrediť na pasenie ako na najprácnejšiu pracovnú operáciu. Túto operáciu treba sproduktívniť, čo je možné len prechodom od neorganizovaného voľného pasenia k paseniu oplôtkovému.

Progresívna technika vyžaduje kvalifikovanú manipuláciu. Tieto dva činitele výrobného procesu — technická vybavenosť práce a kvalifikačná úroveň ošetrovateľov — sa navzájom podporujú, alebo aspoň na seba viažu. Aby technická stránka oplôtkového pasenia — manipulácia s elektrickým ohradníkom — nenarážala na odbornú nepripravenosť, treba si pre chov jalovíc zabezpečovať kvalifikované pracovné sily. Všetky požiadavky súvisiace s progresívnym chovom jalovíc musí mať na zreteli aj príslušná odborná škola.

Takto obe stránky výrobného procesu, ľudský činiteľ i materiálnotechnický prvok, sa organizačne prepoja na novej, vyššej úrovni, s novými výkonnosťnými a časovými parametrami, čo bude znamenať aj vyššiu úroveň produktivity práce. To je východisková základňa pre presun časti z dnešného množstva odpracovaného času (z bloku a) do voľného času — do bloku c), resp. do mimopracovného času nutného — do bloku b). To je súčasne cesta, ako zvýšiť príťažlivosť tejto profesie pre mladých ľudí, ako odstrániť terajší značný nedostatok pracovných síl na tomto úseku práce, ako ho zabezpečovať kvalifikovanými kádrami, ako znížiť u ošetrovateľov privysoký priemerný vek a fluktuáciu a ako zvýšiť celkový životný štandard ošetrovateľských kádrov v chove jalovíc.

Treba kvalifikačne povýšiť pastiera na technika-organizátora pasenia, ba ešte viac, na technika-organizátora chovu.

Literatúra

LIETAVA, J.: Organizácia pasienkovej prevádzky jalovíc zo sociálno-ekonomických hľadísk. [Výskumná správa.] Banská Bystrica, VÚLP 1985.

Došlo dne 28. 3. 1986

ЛИЕТАВА, И. (НИИ лугов и пастбищ, Б. Быстрица): Структура фонда времени скотника в условиях беззагонного пастбищного разведения коров. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 143-150.

Такое разведение является экстенсивным, и рабочий день скотника выходит за рамки нормативного рабочего фонда. Его свободное время составляет всего лишь 1,3% общего фонда времени. В интересах усиления привлекательности этой профессии для молодых людей необходимо повысить технический уровень труда и, следовательно, его производительность, что позволит перевести часть рабочего времени в нерабочее.

разведение коров; рабочее время; нерабочее время; свободное время

LIETAVA, J. (Grassland Research Institute, Banská Bystrica): *Structure of the Time Fund of a Herdsman Tending Heifers in Fenceless Pasture*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 143-150.

The fenceless system of heifer grazing is extensive by its nature. The working day of a herdsman cannot be compared with any standard. Leisure time constitutes just 1.3 % of their total time. To make this profession more attractive to young people, the technical standard of the work should be improved to afford the tender more leisure time.

heifer rearing; working time; out-of-work time; free time

LIETAVA, J. (Forschungsinstitut für Wiesen und Weiden, Banská Bystrica): *Die Struktur des Zeitfonds eines Tierpflegers bei der zaunlosen Weidehaltung von Färsen*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 22, 1986 (2) : 143-150.

Die zaunlose Weidehaltung von Färsen ist eine extensive Haltung. Der Arbeitstag des Tierpflegers geht somit über den Rahmen des normativen Arbeitszeitfonds hinaus. Die freie Zeit beläuft sich auf nur 1,3 % des gesamten Zeitfonds. Um diesen Beruf für junge Menschen anziehender zu machen, muß das technische Niveau der Arbeit und damit auch die Arbeitsproduktivität gesteigert werden. Dadurch kann ein Teil der Arbeitszeit freigesetzt und die arbeitsfreie Zeit erweitert werden.

Färsen-Zucht; Arbeitszeit; arbeitsfreie Zeit; Freizeit

Adresa autora:

Doc. ing. Ján Lietava, CSc., Výskumný ústav lúk a pasienkov, Mládežnícka 36, 974 21 Banská Bystrica
